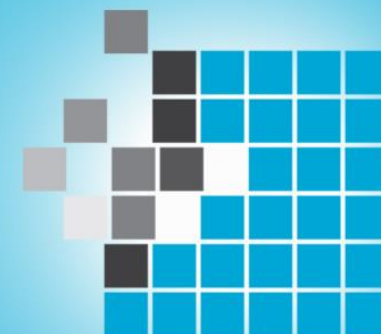

KONFERENCJA BADANIA W EDUKACJI

Warszawa, 19-20 października 2015 r.

**Agnieszka Chłoń-Domińczak
Paweł Kubicki, Marta Orłowska, Paweł Grzelak
Ścieżki edukacyjne osób niepełnosprawnych:
w kierunku edukacji włączającej?**

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

IBE

EDUKACYJNA
WARTOŚĆ
DODANA

IBE

*entuzjaści
edukacji*

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Dwa komplementarne badania

- Włączający system edukacji i rynku pracy
- Ścieżki edukacyjne osób niepełnosprawnych

Kontekst badania

- Ratyfikacja przez Polskę w 2012 r. Konwencji ONZ o Prawach Osób Niepełnosprawnych (KPON)
- Zmiana paradygmatu niepełnosprawności z medycznego na społeczny, zwrócenie uwagi na bariery zewnętrzne oraz nacisk na włączanie
- Działania na rzecz monitoringu procesu wdrażania KPON, w tym sprawozdanie rządowe, raport Rzecznika Praw Obywatelskich oraz raport alternatywny z wdrażania KPON
- Aktywność organizacji pozarządowych i środowisk OzN
- Zmiany w systemie wsparcia, w szczególności kwestia opieki nad osobami niesamodzielnymi
- Dyskusja nad edukacją włączającą i otwartym rynkiem pracy, jak i kształceniem w szkołach specjalnych i pracą na rynku chronionym
- Dostrzegana (?) potrzeba zmian polityki publicznej wobec niepełnosprawności

Metodologia badania WSEiRP

- Specjalna strona projektowa zgodna z WCAG 2.0
- Tłumaczenie materiałów na PJM, opracowanie w tekście łatwym w czytaniu, audio oraz w dostosowanej wersji cyfrowej
- Aktywny udział osób z niepełnosprawnościami we wszystkich fazach
- I faza badania: **kilkanaście eksperckich indywidualnych wywiadów pogłębionych** zrealizowanych w I kwartale 2014 r.
- II faza badania: **38 grupowych wywiadów pogłębionych (FGI) i 61 indywidualnych wywiadów pogłębionych (IDI)** przeprowadzonych w okresie kwiecień – czerwiec 2014 r.
- III faza badania: **4 panele eksperckie** we wrześniu 2014 r.
- IV faza badania: **2 seminaria eksperckie** w dniach 3–4 listopada 2014 r.
- Konsultacje społeczne wyników w grudniu 2014 r.

Wskazywane bariery

- **bariery po stronie społeczeństwa**
- bariery wynikające z sytuacji na polskim rynku pracy i przygotowania zawodowego OzN
- bariery po stronie pracodawcy (dotyczące głównie otwartego rynku pracy)
- bariery związane z systemem wsparcia OzN
- **bariery po stronie OzN i jej rodziny**
- bariery związane z systemem orzecznictwa
- bariery specyficzne dla chronionego rynku pracy

Zakres tematyczny rekomendacji

- **Zmiana postaw społecznych i ogólnej pozycji osób z niepełnosprawnościami w społeczeństwie**
- Wsparcie OzN i jej otoczenia w momencie pojawienia się niepełnosprawności i w dalszym życiu
- Zmiany w systemie orzecznictwa
- Rekomendacje o charakterze kierunkowym – edukacja
- Rekomendacje dotyczące przygotowania OzN do wejścia na rynek pracy
- Rekomendacje o charakterze kierunkowym – rynek pracy

Zmiana postaw i pozycji OzN w społeczeństwie

- **Rekomendacja nr 1:** Wprowadzenie sankcji za zaniechanie realizacji prawa w kwestiach dotyczących sytuacji OzN lub nieprawidłowe jego stosowanie
- **Rekomendacja nr 2:** Ograniczenie ubezwłasnowolniania OzN
- **Rekomendacja nr 3:** Wzmocnienie koordynacji działań na rzecz OzN na szczeblu centralnym
- **Rekomendacja nr 4:** Włączenie kwestii niepełnosprawności do głównego nurtu dyskusji publicznej w formie kampanii informacyjnych

Główne obserwacje

- Rozbieżność między szczegółowością dyskusji o edukacji a rynkiem pracy na korzyść edukacji.
- Kwestia rynku pracy dla wielu osób z niepełnosprawnościami oraz ich otoczenia zagadnieniem abstrakcyjnym. Zbyt nierealna, by o tym dyskutować
- Dylemat ewolucyjnej czy rewolucyjnej zmiany istniejącej polityki?
- Tworzenie nowych instytucji/ usług czy modernizacja starych?
- Rozbieżne interesy lobby „włączającego” i „segregacyjnego” – oba „w najlepszym interesie osoby z niepełnosprawnością”
- Problematiczna ocena skutków regulacji – o ile istnieje ogólna zgodność, co do kierunku zmian, to oszacowanie kosztów proponowanych rozwiązań, jak i szczegółowych zmian zazwyczaj zbyt trudne
- Możliwa kontynuacja: skoncentrowane na dwóch-trzech rekomendacjach i pogłębienie problematyki

Plan badania – podwójna struktura danych

- Zbadano populację UzN z ostatnich klas szkół podstawowych (N=1602) i gimnazjów (N=1600).
- Rodziny UzN przebadano w dwóch rundach panelu: pod koniec uczęszczania uczniów do ostatnich klas szkoły podstawowej lub gimnazjum oraz na początku kolejnego roku szkolnego (utrzymano próbę w ok. 95% przypadków).
- Przeprowadzono wywiady kwestionariuszowe z dyrektorami wszystkich szkół objętych badaniem (N=1261).

Uzyskano podwójną strukturę danych: stosując adekwatne wagi można wyciągać wnioski nie tylko dotyczące populacji uczniów, ale także szkół.

Kierunki analiz

Metodologię analiz podporządkowano celowi badania, czyli uzyskaniu obrazu funkcjonowania systemu kształcenia OzN w naszym kraju.

- Proste analizy posłużyły do uzyskania odpowiedzi na zasadnicze w naszym przypadku pytanie – jak jest.
- Podjęto dwie próby sklasyfikowania badanej populacji. Pierwsza z nich, oparta na twardych danych dotyczących historii kształcenia, to strukturalizacja ścieżek edukacyjnych.
- Próbą głębszego wejrzenia w strukturę społeczną (ale nie tylko) populacji UzN i ich rodzin jest segmentacja, czyli podział na kilka specyficznych, wewnętrznie spójnych podgrup.

Spostrzeżenia oraz proste zależności składające się na uzyskany obraz prowokują do stawiania pytań o mechanizmy nimi rządzące. Uzyskane dane pozwalają na przeprowadzenie głębszych analiz w przyszłości.

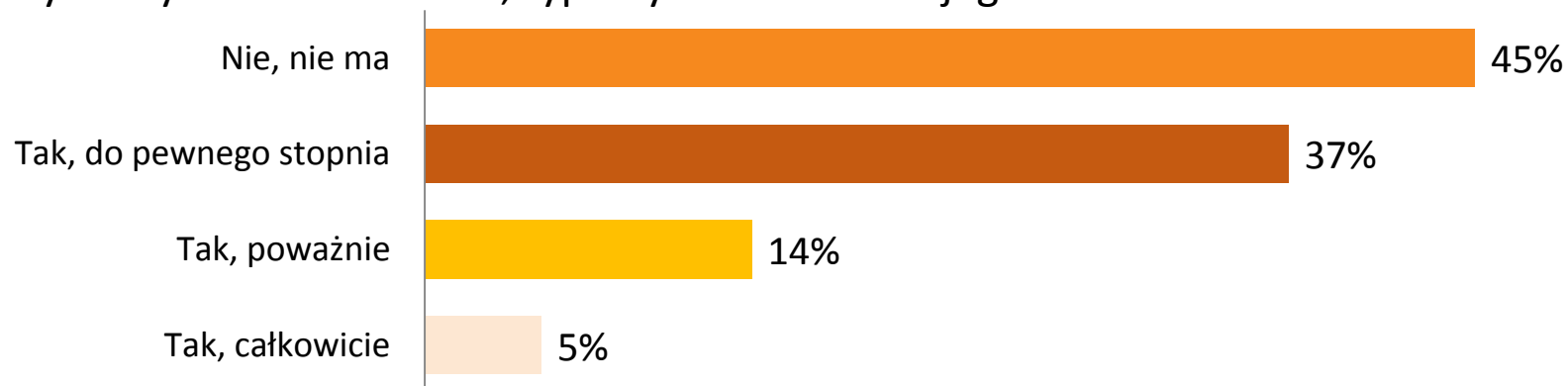

Potrzeby edukacyjne UzN i ich zaspokajanie przez system kształcenia

- Opinie opiekunów na temat szkół są znakomite: **oceny bardzo dobre dla 72% specjalnych, 60% pozostałych**. System działa.
- Działa jednak nierównomiernie. Czynnikiem sprzyjającym uczęszczaniu uczniów do przedszkola są wielkość miejscowości i wykształcenie opiekunów.
- Dla dzieci w wieku szkolnym wielkość miejscowości jest głównym czynnikiem ograniczającym wybór szkoły podstawowej i gimnazjum (realny poniżej 50%), Problemem jest odległość.
- W zbadanej populacji aż 36,5% uczniów uczęszcza do szkół specjalnych.
- Prawie połowa uczniów – zdaniem opiekunów - nie powinna mieć trudności w życiu codziennym, czyli także w szkole, kolejna 1/3 – niewielkie.

Czy z powodu problemów zdrowotnych dziecko ma trudności w wykonywaniu codziennych czynności lub zadań, typowych dla osób w jego wieku?

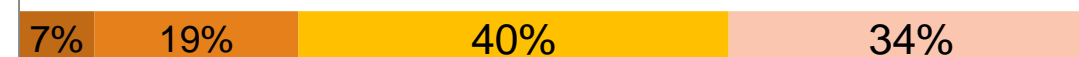

Trudności w wykonywaniu codziennych czynności lub zadań w podziale na rodzaj niepełnosprawności

Niepełnosprawności sprzężone (N=254)

Z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym lub znacznym (N=707)

Niepełnosprawność ruchowa, w tym z afazją (N=195)

Niewidome/Słabowidzące (N=125)

Autyzm w tym zespół Aspergera (N=176)

Z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim (N=913)

Niesłyszące/Słabosłyszące (N=155)

■ Tak, całkowicie   ■ Tak, poważnie   ■ Tak, do pewnego stopnia   ■ Nie, nie ma

Oczekiwania rodziców wobec przyszłości dziecka (do wyboru maksymalnie trzy odpowiedzi)

Czego najbardziej chciałby(aby) Pan(i) dla dziecka po zakończeniu obowiązkowej nauki/uzyskaniu pełnoletności?		Jak Pan(i) sądzi, co faktycznie będzie robić dziecko po zakończeniu obowiązkowej nauki/uzyskaniu pełnoletności?	
Kontynuacji nauki	58,9%	Kontynuować naukę	47,6%
Pracy na otwartym rynku pracy	39,6%	Pracować na otwartym rynku pracy	33,1%
Pobierania renty	15,9%	Będzie pobierać rentę	16,9%
Pracy na zamkniętym rynku pracy	13,8%	Pracować na zamkniętym rynku pracy	10,3%
Założenia rodziny	12,9%	Założy rodzinę	7,4%
Trafienia do placówki wsparcia	11,9%	Trafi do placówki wsparcia	10,9%
		Będzie bezrobotne	6,7%

Oczekiwania rodziców wobec kontynuacji nauki

	Na jakim poziomie chciałby(aby) Pan(i), aby dziecko zakończyło edukację?	Jak Pan(i) myśli, jaki poziom edukacji faktycznie uda się dziecku osiągnąć?
Ukończone gimnazjum	4,8%	7,0%
Ukończona zasadnicza szkoła zawodowa	42,2%	44,9%
Ukończone technikum	15,9%	12,6%
Ukończone liceum ogólnokształ.	4,4%	3,7%
Ukończona sz. policealna	2,3%	2,4%
Ukończona szkoła wyższa (licencjat)	5,3%	3,8%
Ukończona szkoła wyższa (magister)	10,3%	7,6%
Stopień naukowy doktora lub profesora	0,6%	0,4%
Nie zastanawiałem(am) się nad tym	14,1%	17,6%

Czynniki wskazywane jako zdecydowanie ważne przy wyborze poziomu wykształcenia , w podziale na rodzaj szkoły, do której obecnie uczęszcza dziecko.

Aspiracje	Ogólnodostępna	Integracyjna	Specjalna
Aby wykonywało satysfakcjonującą pracę, dającą poczucie spełnienia	51,9%	52,6%	39,4%
Aby znalazło stabilne zatrudnienie	50,4%	52,1%	38,6%
Aby osiągnęło sukces zawodowy	38,7%	38,0%	26,1%
Aby uzyskiwało wysokie zarobki i nie musiało martwić się o pieniądze	36,8%	35,1%	28,0%
Aby nie musiało pracować i mogło pobierać rentę/zasiłek	6,7%	6,7%	10,5%
Aby nie musiało uczęszczać do szkoły dłużej, niż wynosi obowiązek szkolny	9,0%	8,1%	6,8%
Aby mogło założyć rodzinę	4,7%	5,8%	3,2%

Rozmowy na temat przyszłości

Zapytaliśmy rodziców czy rozmawiają ze swoimi dziećmi na temat przyszłości

- Najczęściej rozmawiają o codziennych doświadczeniach dziecka w szkole (66% rozmawia na ten temat codziennie).
- Prawie połowa rodziców w ogóle nie rozmawia z dziećmi na tematy dotyczące kwestii społecznych czy politycznych (47%).
- Wątki dotyczące dalszego kształcenia oraz możliwości kariery zawodowej są poruszane średnio raz na miesiąc (36%).
- Ponad połowa rodziców (59%) wie jaki zawód chciałoby wykonywać ich dziecko. Najczęściej jest to: kucharz, mechanik zawodowy, fryzjer, informatyk.

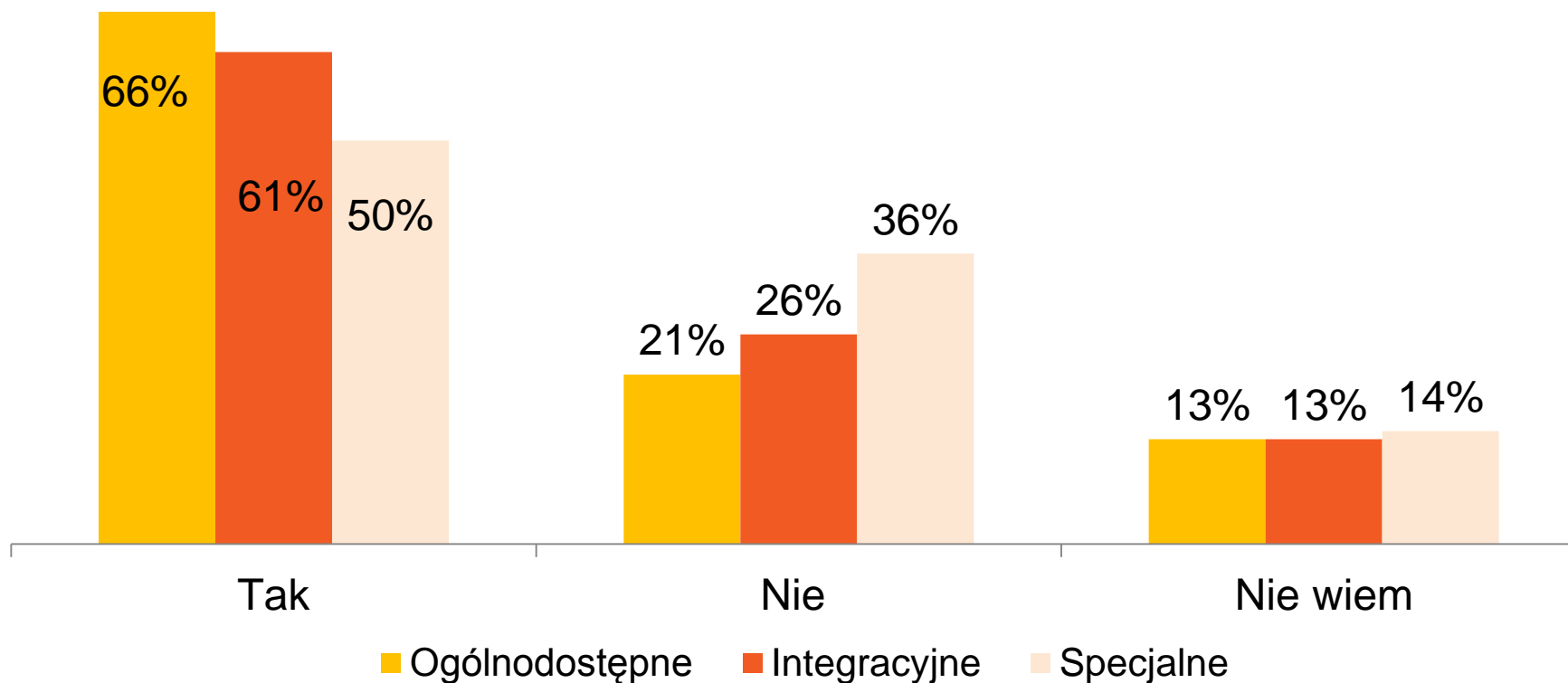

Zainteresowanie podjęciem pracy zawodowej

Według większości respondentów ich dzieci wykazują zainteresowanie podjęciem pracy zawodowej. Istnieje jednak spora grupa, która takiej chęci nie przejawia.

Czy dziecko wykazuje zainteresowanie w podjęciu pracy po ukończeniu nauki?

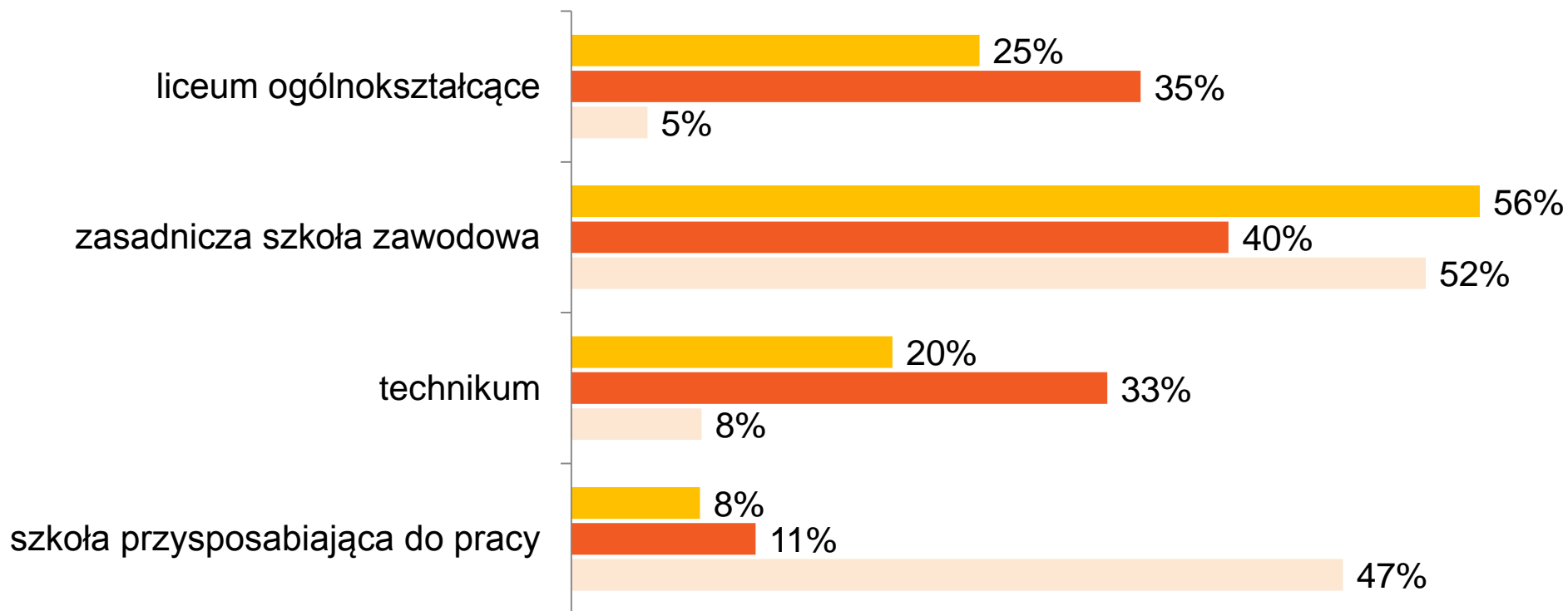

Potrzeby wobec systemu kształcenia UzN i realia ich zaspokajania

- Niepełnosprawność nie jest elementem tożsamości dziecka dla 2/5 rodziców i 3/5 dzieci. **Więcej uczniów uczęszcza do szkół specjalnych, niż jest to niezbędne.**
- Rodzaj szkoły ma kluczowe znaczenie z punktu widzenia budowania kapitału ludzkiego przez wykształcenie: uczniowie szkół specjalnych rzadko wybierają technikum i liceum ogólnokształcące.

Typ szkoły ponadgimnazjalnej branej pod uwagę przez rozpoczynających naukę w gimnazjum

■ ogólnodostępna ■ integracyjna ■ specjalna

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

IBE

EDUKACYJNA
WARTOŚĆ
DODANA

IBE

entuzjaści
edukacji

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

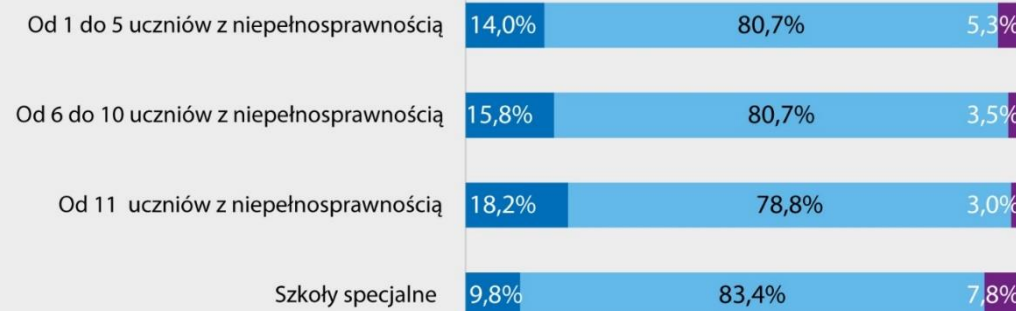

Doradztwo a uczniowie z niepełnosprawnością

■ Studia z zakresu doradztwa oraz kursy, szkolenia lub licencja   ■ Kursy, szkolenia lub licencja doradcy zawodowej
■ Studia z zakresu doradztwa   ■ Brak formalnych kwalifikacji

■ Doradca „etatowy”   ■ Doradca „inna osoba”   ■ Nie realizuje doradztwa

Klasyfikacja ścieżek edukacyjnych UzN

1. Ogólnodostępna:

z przedszkolem (A, 24%);

bez przedszkola (B, 12%);

2. Integrycyjna:

od gimnazjum (C, 7%);

od podstawowej (D, 14%);

od przedszkola (E, 8%);

3. Specjalna:

Późna:

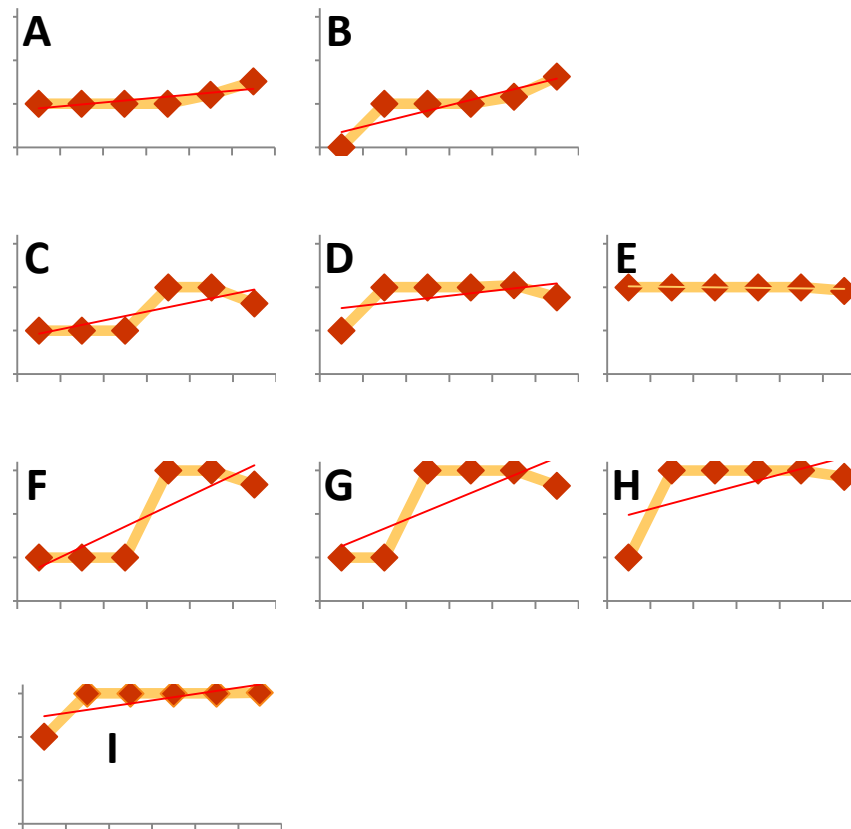
od gimnazjum (F, 8%);

od końca podstawowej (G, 8%);

od początku podstawowej (H, 9%);

Wczesna:

od Przedszkola (I, 9%).

Praktycznie wszystkie ścieżki edukacyjne to droga w jednym kierunku, od szkolnictwa włączającego ku segregacyjnemu.

Analiza segmentacyjna rodzin

A Daleko od Szkoły

W szkołach ogólnodostępnych
Zamieszkali na wsi i w małych miastach
Niski poziom wykształcenia opiekunów
Dziecko spędza czas niezbyt aktywnie, późna diagnoza

B Szczęśliwie Urodzeni

Połowa w szkołach integracyjnych
Wysoki status społeczno-ekonomiczny
Zamieszkali w dużych miastach
Dzieci aktywne, rodzice zaangażowani w tworzenie IPET, duże oczekiwania i gorsza ocena szkoły

C Skazani na Wsparcie

Szybkie przejście do szkół segregacyjnych
Zamieszkali w niedużych miastach, często rodzeństwo
Słabiej wykształceni, szczególnie na tle środowiska lokalnego
Utrzymują się ze świadczeń socjalnych, niska aktywność zawodowa
Wsparcie rozwoju na niskim poziomie, dziecko funkcjonuje we własnym środowisku

D Wierzący we Własne Siły

W szkołach ogólnodostępnych i integracyjnych
Mniejsze miejscowości, mniej rodzeństwa
Duże wsparcie rozwoju dziecka (często orzeczenia dotyczące wzroku, słuchu oraz niepełnosprawności ruchowej)
Rodzice aktywnie uczestniczą w edukacji dzieci

E Ciężko Doświadczeni

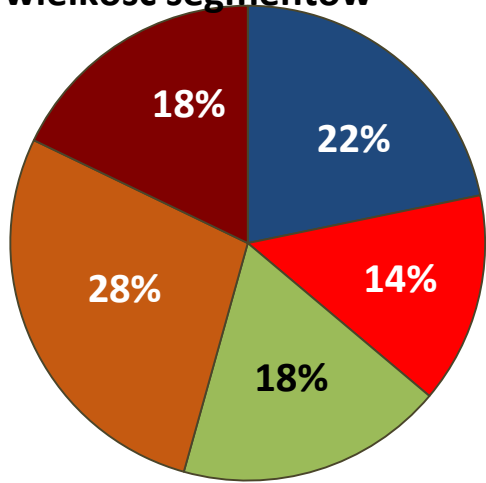
Dzieci z upośledzeniem umysłowym umiarkowanym lub znacznym, niepełnosprawności sprzężone
Większe miejscowości
Przeciętnie wykształceni
Starają się wspierać rozwój dzieci, chociaż dzieci korzystają z małej liczby aktywności

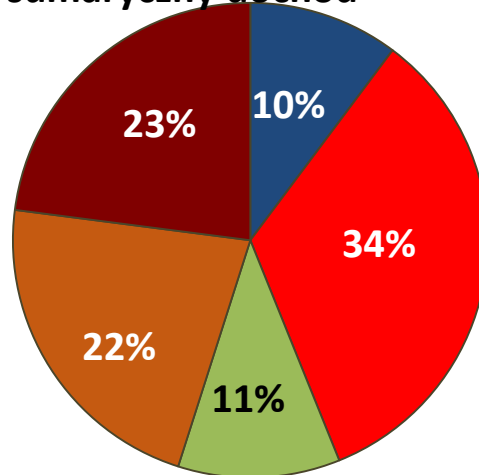

Struktura populacji – charakterystyki segmentów

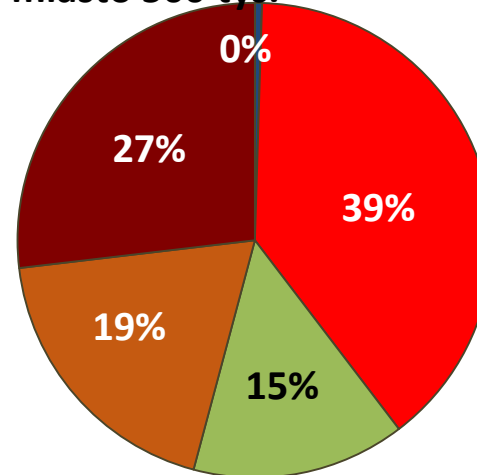
wielkość segmentów

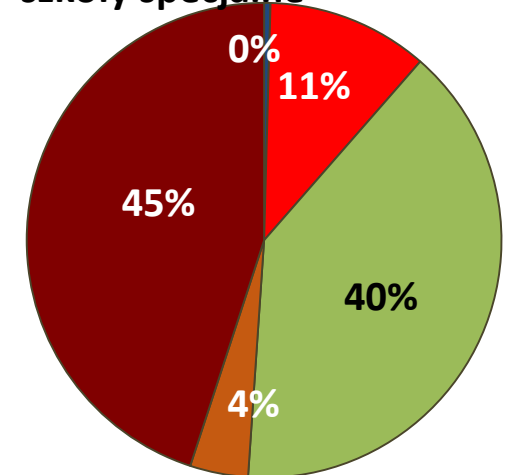
sumaryczny dochód

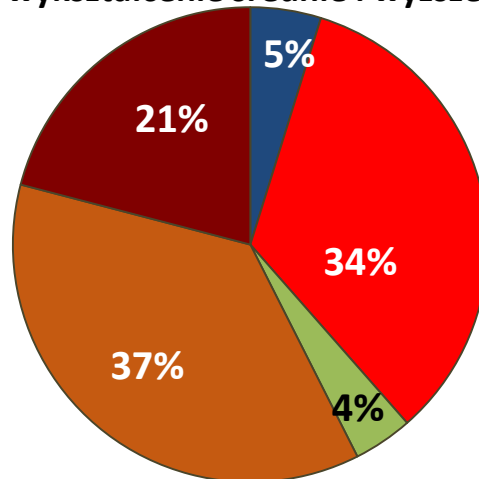
miasto 500 tys. +

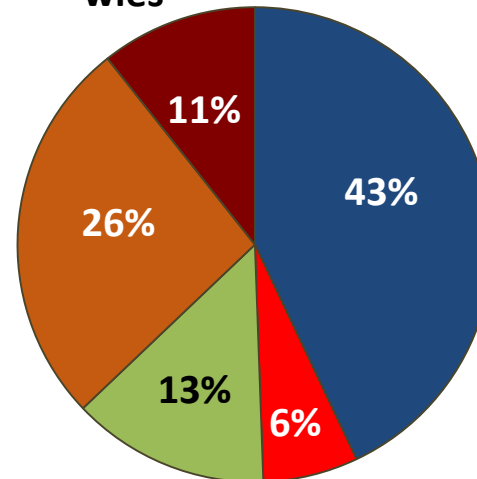
szkoły specjalne

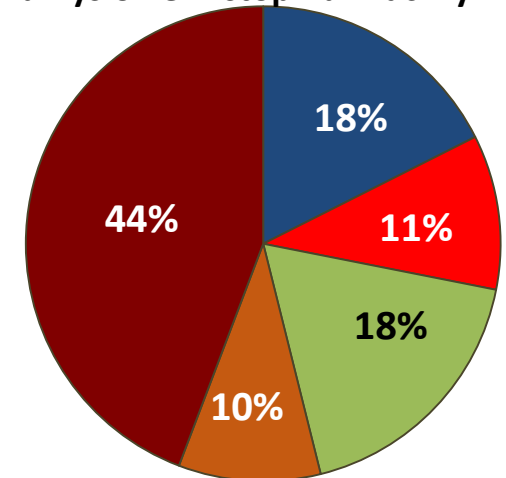
wykształcenie średnie i wyższe

wieś

umysłowe w stopniu znacznym

Perspektywa dyrektorów szkół

- Specyfiką naszego systemu edukacji są **szkoły specjalne: niezbyt duże, dobrze przystosowane** do potrzeb UzN pod wszelkimi względami, z dobrze przygotowaną kadrami, doinwestowane, z zorganizowanym wsparciem edukacji i wychowania, wreszcie znakomicie oceniane przez rodziców. **UWAGA – w szkole specjalnej UzN nie spotyka się z pełnosprawnymi rówieśnikami.**
- Siła szkół specjalnych paradoksalnie generuje słabości innych szkół, wynikające z braku presji na dostosowanie się do potrzeb UzN.
- Ocena środowiska prawnego, w jakim funkcjonują dyrektorzy szkół, nie jest jednoznaczna. Z jednej strony mamy 54% pozytywnych ocen obowiązujących przepisów prawa oświatowego (ocen negatywnych – 16%). Z drugiej jednak biurokracja jest najczęściej wymienianą barierą we wszystkich rodzajach szkół.
- Według deklaracji dyrektorów szkoły generalnie radzą sobie z zadaniami, choć np. problemów z realizacją zaleceń z orzeczeń nie widzi 76% dyrektorów szkół specjalnych i tylko 52% integracyjnych oraz 53% ogólnodostępnych.

W kierunku włączającej polityki publicznej:

- Istnieje silna chęć zmiany istniejącej sytuacji/polityki publicznej wobec osób z niepełnosprawnościami
- Przyczyny obecnych problemów – charakter wielowymiarowy, w tym całe społeczeństwo, jak i same OzN i ich bliscy
- Istotna rola Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych, ale silny opór przed (szybkimi) zmianami na rzecz polityki włączającej i mainstreamingu problematyki niepełnosprawności
- Jednym z fundamentów zmiana systemu orzecznictwa
- Najprostszą metodą na niewielką poprawę sytuacji lepsza informacja – „menadżerowie” niepełnosprawności
- Istotna rola instytucji publicznych (ministerstwa, samorzady), ale też spore oczekiwania względem władz
- Pilna potrzeba stworzenia ram współpracy dla instytucji specjalistycznych (segregacyjnych) i o charakterze masowym (włączających) – obie strony mają obawy, ale tylko jedna doświadczenie.

Bibliografia

Grzelak, P., Kubicki, P. i Orłowska, M. (2015). *Realizacja badania ścieżek edukacyjnych niepełnosprawnych dzieci, uczniów i absolwentów – raport końcowy*. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych

Kubicki, P. i Orłowska M. (red.). (2015). *Włączający system edukacji i rynku pracy – rekomendacje dla polityki publicznej*. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

IBE

EDUKACYJNA
WARTOŚĆ
DODANA

IBE

entuzjaści
edukacji

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

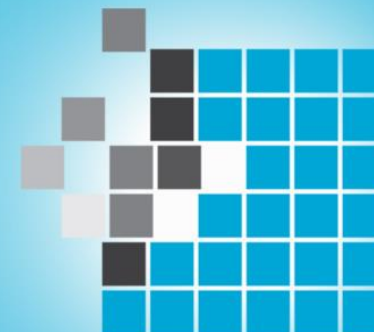

KONFERENCJA BADANIA W EDUKACJI

PODSUMOWUJĄCA PROJEKTY SYSTEMOWE:

**BADANIE JAKOŚCI I EFEKTYWNOŚCI EDUKACJI ORAZ
INSTYTUCJONALIZACJA ZAPLECZA BADAWCZEGO**

**ROZWÓJ METODY EDUKACYJNEJ WARTOŚCI DODANEJ
NA POTRZEBY WZMOCNIENIA EWALUACYJNEJ
FUNKCJI EGZAMINÓW ZEWNĘTRZNYCH**

Warszawa, 19-20 października 2015 r.

Projekty współfinansowane ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Instytut Badań Edukacyjnych

ul. Górczewska 8, 01-180 Warszawa

tel.: (22) 241 71 00, e-mail: ibe@ibe.edu.pl

www.ibe.edu.pl

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

IBE

EDUKACYJNA
WARTOŚĆ
DODANA

IBE

*entuzjaści
edukacji*

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

